

97179

دانشگاه علامه طباطبائی
دانشکده حقوق و علوم سیاسی

موضوع:

حمایت از حریم خصوصی اشخاص در تحقیقات مقدماتی دادرسی کیفری

استاد راهنما:

دکتر حسن علی موذن زادگان

استاد مشاور:

دکتر حسین غلامی

نگارش:

جمشید فرهادی

۱۳۸۷ / ۱۲ / ۱۸

پایان نامه جهت دریافت درجه ی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

بهمن ماه ۱۳۸۶

۹۲۷۵۹

قدر دانی و تشکر

با سپاس فراوان از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر حسن علی موذن زادگان که با راهنمایی های خویش راه را بر اغتشاش ذهن من بستند.
و با تقدیر و تشکر از استاد گرامی جناب آقای دکتر حسین غلامی که با نکته سنجی های دقیق و مسئولانه مرا راهنمود فرمودند.
و با سپاس فراوان از استاد ارجمند جناب آقای دکتر باقر انصاری که زحمت داوری این پژوهش را تقبل نمودند.

تقدیم نامہ

تقدیم به آفانی که امکان رشد و پرورش علمی خود را مرهون زحمات
بی شائبه ی ایشان می دانم پدر، مادر.
امید آن که آن را با یاری و نظر پروردگار بی همتا در خدمت به
بندگان بکار گیرم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
۱۲.....	بخش نخست: حریم خصوصی و تحقیقات مقدماتی
۱۳.....	فصل اول: مفهوم، قلمرو، مبانی، پیشینه و منابع حریم خصوصی
۱۴.....	مبحث اول: مفهوم و قلمرو حریم خصوصی
۱۴.....	گفتار اول: مفهوم حریم خصوصی
۲۱.....	گفتار دوم: قلمرو و مصادیق حریم خصوصی
۲۳.....	مبحث دوم: مبانی حریم خصوصی
۲۶.....	مبحث سوم: پیشینه حریم خصوصی
۲۷.....	گفتار اول: حریم خصوصی در نظام های دادرسی کیفری
۲۷.....	بند اول: حریم خصوصی نظام دادرسی اتهامی
۳۰.....	بند دوم: حریم خصوصی نظام دادرسی تفتیشی
۳۲.....	بند سوم: حریم خصوصی نظام دادرسی مختلط
۳۵.....	مبحث چهارم: منابع حمایت فقهی - حقوقی از حریم خصوصی
۳۵.....	گفتار اول: حریم خصوصی در اسلام
۳۵.....	بند اول: قرآن
۳۷.....	بند دوم: سنت
۳۸.....	بند سوم: دیدگاه فقها
۴۲.....	گفتار دوم: حریم خصوصی در اسناد و مقررات بین المللی
۴۲.....	بند اول: اسناد بین المللی جهانی
۴۳.....	بند دوم: اسناد بین المللی منطقه ای
۴۴.....	گفتار سوم: حریم خصوصی در قانون اساسی ایران
۴۷.....	گفتار چهارم: حریم خصوصی در قوانین عادی ایران
۵۷.....	فصل دوم: مفهوم و ویژگی تحقیقات مقدماتی و نقش مجریان در اعمال آن
۵۸.....	مبحث اول: تعریف تحقیقات مقدماتی
۵۹.....	گفتار اول: تحقیقات مقدماتی در معنای عام
۵۹.....	گفتار دوم: تحقیقات مقدماتی در معنای خاص

- گفتار سوم: تحقیقات مقدماتی از نظر قانونگذار ۶۰
- گفتار چهارم: تحقیقات مقدماتی از دیدگاه حقوقدانان ۶۰
- مبحث دوم:** ویژگی های تحقیقات مقدماتی و رابطه آن با حریم خصوصی ۶۲
- گفتار اول: کتبی بودن تحقیقات مقدماتی و تاثیر آن در حفظ یا نقض حریم خصوصی ۶۳
- گفتار دوم: سری بودن تحقیقات مقدماتی و تاثیر آن در حفظ یا نقض حریم خصوصی ۶۵
- گفتار سوم: سریع بودن تحقیقات مقدماتی و تاثیر آن در حفظ یا نقض حریم خصوصی ۶۸
- گفتار چهارم: غیر علنی بودن تحقیقات مقدماتی و تاثیر آن در حفظ یا نقض حریم خصوصی ۶۹
- گفتار پنجم: غیر ترافیعی بودن تحقیقات مقدماتی و تاثیر آن در حفظ یا نقض حریم خصوصی ۷۱
- مبحث سوم:** مجریان تحقیقات مقدماتی تکالیف و اختیارات آنان ۷۳
- گفتار اول: بازپرسی و نقش وی در تحقیقات مقدماتی ۷۵
- بند اول: بازپرسی و تحقیق به معنای خاص ۷۵
- گفتار دوم: دادستان و نقش وی در تحقیقات مقدماتی ۷۸
- بند اول: شروع به تعقیب ۷۹
- بند دوم: تعلیق تعقیب ۸۰
- بند سوم: نظارت و ریاست بر ضابطین دادگستری ۸۱
- بند چهارم: نظارت بر تحقیقات مقدماتی ۸۱
- بند پنجم: درخواست تشدید یا تخفیف تامین ۸۲
- بند ششم: موافقت با قرارهای نهایی بازپرس ۸۳
- بند هفتم: صدور کیفرخواست و دفاع از آن ۸۳
- گفتار سوم: ضابطین و نقش آنها در تحقیقات مقدماتی ۸۴
- بند اول: تعریف و انواع ضابطین ۸۵
- ۱- تعریف ضابطین ۸۵
- ۲- انواع ضابطین ۸۶
- بند دوم: نقش ضابطین در تحقیقات مقدماتی ۸۸
- ۱- نقش ضابطین در کشف جرم ۸۹
- ۲- نقش ضابطین در اقدامات لازم برای جلوگیری از فرار و اختفاء متهم و تبانی او ۹۰
- ۱-۲- جلب و دستگیری متهم یا مظنون ۹۱
- ۲-۲- بازداشت (نگهداری تحت نظر) متهم یا مظنون ۹۲

- ۹۳-۲-۳- ورود و تفتیش منازل و اماکن برای دستگیری متهم.....
- ۹۴-۳- نقش ضابطین در اقدامات لازم برای حفظ آلات و ادوات و آثار جرم.....
- ۹۵-۳-۱- معاینه محل.....
- ۹۵-۳-۲- ورود و تفتیش منازل برای کشف ادله جرم.....
- ۹۶-۳-۳- ضبط آلات و ادوات جرم.....
- ۹۶-۳-۴- تحقیقات محلی.....
- ۹۷-۳-۵- استماع شهادت شهود و اخذ اظهارات مطلعین.....
- ۹۷-۴- نقش ضابطین در بازجویی و تحقیق از شاکی و متهم.....
- ۹۷-۴-۱- قبول شکایت شاکی و بازجویی از او.....
- ۹۸-۴-۲- احضار و بازجویی مقدماتی از متهم.....
- بخش دوم: حریم خصوصی و ضمانت اجراهای حمایت از آن در تحقیقات مقدماتی..... ۱۰۰**
- فصل اول: جایگاه حریم خصوصی اشخاص در مرحله تحقیقات مقدماتی..... ۱۰۱**
- مبحث اول: جایگاه حریم خصوصی متهم در مرحله تحقیقات مقدماتی..... ۱۰۶**
- گفتار اول: حریم خصوصی جسمانی متهم..... ۱۰۷
- بند اول: تفتیش و بازرسی بدنی..... ۱۰۸
- بند دوم: تفتیش اندام های داخلی بدن..... ۱۱۴
- گفتار دوم: حریم خصوصی اموال و اشیاء متهم..... ۱۱۹
- گفتار سوم: حریم خصوصی مسکن یا منزل متهم..... ۱۲۶
- بند اول: مفهوم مسکن یا منزل..... ۱۳۰
- بند دوم: شرایط قانونی ورود به منزل و تفتیش آن..... ۱۳۴
- ۱- ممنوعیت تفتیش از روی گمان و حدس..... ۱۳۵
- ۲- داشتن اجازه مخصوص برای تفتیش..... ۱۳۶
- ۳- لزوم انجام تفتیش در روز..... ۱۳۹
- ۴- لزوم انجام تفتیش در حضور متصرف یا ارشد حاضرین..... ۱۳۹
- ۵- رعایت قانون اهم..... ۱۴۰
- بند سوم: بازرسی و تفتیش اماکن..... ۱۴۲
- ۱- اماکن خصوصی..... ۱۴۲
- ۲- اماکن عمومی..... ۱۴۲

- گفتار چهارم: حریم خصوصی ارتباطات متهم ۱۴۵
- بند اول: ارتباطات تلفنی ۱۴۷
- بند دوم: ارتباطات پستی ۱۵۰
- بند سوم: ارتباطات اینترنتی ۱۵۳
- گفتار پنجم: حریم خصوصی اطلاعات متهم ۱۵۵
- گفتار ششم: حریم خصوصی در محیط های کار ۱۶۱
- مبحث دوم: جایگاه حریم خصوصی بزه دیده در مرحله تحقیقات مقدماتی ۱۶۷
- گفتار اول: حریم خصوصی جسمانی بزه دیده ۱۷۲
- گفتار دوم: حریم خصوصی ارتباطات بزه دیده ۱۷۹
- گفتار سوم: حریم خصوصی اطلاعات بزه دیده ۱۸۵
- گفتار چهارم: مطبوعات و نقض حریم خصوصی ۱۸۸
- مبحث سوم: جایگاه حریم خصوصی شهود و مطلعین در مرحله تحقیقات مقدماتی ۱۹۶
- گفتار اول: حریم خصوصی اطلاعات شهود ۱۹۸
- گفتار دوم: حریم خصوصی ارتباطات شهود ۲۰۰
- گفتار سوم: حریم خصوصی مسکن و اشیاء شهود ۲۰۱
- فصل دوم: حمایت های قانونی - قضایی از حریم خصوصی در مرحله تحقیقات مقدماتی ۲۰۳
- مبحث اول: حمایت کیفری از حریم خصوصی اشخاص در مرحله تحقیقات مقدماتی ۲۱۳
- مبحث دوم: حمایت حقوقی از حریم خصوصی اشخاص در مرحله تحقیقات مقدماتی ۲۲۵
- مبحث سوم: حمایت انتظامی - اداری از حریم خصوصی اشخاص در مرحله تحقیقات مقدماتی ۲۳۲
- گفتار اول: تخلفات انتظامی ضابطین دادگستری در رابطه با نقض حریم خصوصی ۲۳۴
- بند اول: تخلفات ضابطین نظامی دادگستری ۲۳۴
- بند دوم: تخلفات ضابطین غیر نظامی دادگستری ۲۳۷
- گفتار دوم: تخلفات انتظامی قضات در رابطه با نقض حریم خصوصی ۲۳۸
- مبحث چهارم: حمایت قضایی از حریم خصوصی اشخاص در مرحله تحقیقات مقدماتی (بطلان دلیل) ۲۴۰
- گفتار اول: مبانی اصل آزادی تحصیل دلیل ۲۴۲
- گفتار دوم: مبانی مشروعیت تحصیل دلیل ۲۴۴
- بند اول: صیانت حقوق فردی ۲۴۵
- ۱- احترام به تمامیت جسمانی افراد ۲۴۵

۲۴۶	۲- محترم شمردن زندگی و حریم خصوصی اشخاص
۲۴۶	بند دوم: صیانت، اعتبار و اقتدار مجریان عدالت کیفری و کرامت مقام قضا
۲۴۸	گفتار سوم: آثار تحصیل دلیل از طریق نقض غیر قانونی و نامشروع حریم خصوصی اشخاص
۲۴۹	بند اول: مسئولیت های ناشی از نقض غیر قانونی حریم خصوصی اشخاص
۲۴۹	بند دوم: بطلان دلیل
۲۵۰	۱- بطلان دلیل در حقوق فرانسه
۲۵۱	۲- بطلان دلیل در حقوق ایتالیا
۲۵۱	۳- بطلان دلیل در حقوق آلمان
۲۵۱	۴- بطلان دلیل در حقوق بلژیک
۲۵۲	۵- بطلان دلیل در حقوق انگلیس
۲۵۳	۶- بطلان دلیل در حقوق آمریکا
۲۵۳	گفتار چهارم: جایگاه بطلان دلیل در حقوق ایران
۲۵۶	نتیجه مباحث و پیشنهادها
۲۶۳	فهرست منابع

آزادی مانند برخی مفاهیم از قبیل خیر، سعادت و عدالت مفهومی بغرنج و پیچیده است و بشر تا کنون نتوانسته است در تبیین آن به وحدت برسد. افراد عادی معمولاً آزادی را در نبودن قید و بند می دانند و بر این باورند که انسان وقتی آزاد است که در انجام کار دلخواه خود مانع و رادعی نداشته باشد. ولی متفکرین و فلاسفه این برداشت را سطحی تلقی می کنند. به نظر آنان، آزادی مطلق یک حالت حیوانی، توحش، لجام گسیختگی و هرج و مرج است و آزادی حقیقی در تبعیت از یک نظم عقلانی و منطقی است.

در تفکر الهی، عده ای معتقدند که خداوند، انسان را آزاد خلق کرده است و انسان در اعمال و رفتار خود آزاد است. برعکس عده دیگر بر آنند که انسان در اعمال و رفتار خود آزاد نیست و همه امور در سرنوشت اخت یار خداوند است، و هر کس سرنوشت و تقدیری دارد که در لوح ازبل نوشته شده است. این مسیر زندگی او را تعیین می کند و در این راهی که می رود اختیاری از خود ندارد.^۱

در عقیده اول، آزادی و مسئولیت انسان قابل طرح است. در حالی که بر عکس در عقیده دوم، این امر به جهت مجبور بودنش منتفی است. در جبر مطلق، گفتگو از آزادی و مسئولیت بشر سخن بیهوده است.

ما دیون یا مادی گراها که در برابر تفکر الهی قرار می گیرند و جهان را از حیث ماده و وجود نگاه می کنند در عین این که به جبر معتقدند برای انسان در تعیین سرنوشت خود نقشی قائل اند و چنین استدلال می کنند که قوانین اجتماعی نتیجه و معلول شرایط تکامل جامعه است و هر جامعه انسانی در هر عصر و زمانی قواعد اجتماعی شناخته شده ای برای خود داشته است. هر چند در تعیین این قواعد طبیعت بی تاثیر نیست، اما انسان می تواند با کشف و شناخت قوانین و قواعد مزبور و جایگزین کردن آنها با قوانین دیگر، مسیر تحولات اجتماعی را به سوی خود تغییر دهد. و هر اندازه

^۱ منوچهر، طباطبایی موتمنی، آزادی های عمومی و حقوق بشر، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۵، ص ۲۰.

که شناخت انسان از قوانین تکامل جامعه بیشتر باشد به همان اندازه نیز آزادی عمل او بیشتر خواهد بود.

در علم حقوق به مسئله آزادی از دو منظر نگریسته می شود، از طرفی آزادی را به عنوان یکی از پایه های مسئولیت می شناسد و همین قدر که فرد در گزینش اعمال و رفتار خود آزاد و مختار است آن را برای قبول مسئولیت از طرف او کافی می داند. و از سوی دیگر آزادی را به عنوان یک حق برای انسان به رسمیت می شناسد. آزادی به معنای حق و اختیار، به طور کلی یعنی مستقل و مختار بودن شخص در گزینش اعمال و رفتار خود می باشد. مانند آزادی رفت و آمد، آزادی عقیده و بیان، آزادی قلم، آزادی اجتماعات، آزادی کار و از همه مهمتر آزادی در زندگی خصوصی. مجموع آزادی هایی را که در یک جامعه افراد از آن بهره مند هستند، اصطلاحاً حقوق و یا آزادی های فردی، و یا حقوق اساسی، یا حقوق شهروندی یا حقوق بشر و شهروندی می نامند. و این حقوق و آزادی هایی است که از طرف دولت برای افراد کشور رسماً شناخته می شود. و نقش دولت در برابر فرد به صورت بی طرفی و عدم دخالت بی رویه و نظارت ساده در برابر این حقوق متجلی می گردد.

حقوق و آزادی عمومی عبارت از حقوقی است که برای افراد، نوعی استقلال و خود سامانی در زمینه های مختلف زندگی اجتماعی تامین می کند و این حقوق از لحاظ رشد شخصیت انسانی ضروری شناخته می شود.

ارزش و اهمیت حقوق و آزادی های فردی از جمله حق داشتن حریم خصوصی وقتی متجلی می گردد که کارکرد عملی داشته و بشر آزاد خلق شده، از آن متمتع و بهره مند شود. این مهم وقتی میسر می شود که این حقوق و آزادیهای فردی تضمین گردد. و تعدی و تعرض بدان منع، و متعدی به آن، به نحو مقتضی متنبه گردد. والا هر چه اهمیت و ارزش آن برای افراد بیشتر تشریح گردد، حسرت و اندوه نداشتن و از دست رفتن و از دست دادن آن نیز بر ایشان افزونتر می گردد. پس تضمین آزادی های فردی یک ضرورت اجتناب ناپذیر و حتمی است و در واقع تضمین آزادی های مردم از مهمترین مشخصه ها و مولفه های حکومت های مردمی در برابر رژیمهای

دیکتاتوری و استبدادی است. اگر قرار باشد در جامعه ای حقوق و آزادی های مردم ملعبه هوی و هوس فرد یا مقام خاصی قرار گیرد و حقوق مردم به صرف دستور یا فرمان این یا آن مورد تجاوز و تعدی قرار گیرد، آن جامعه، به طور مسلم آزادی خود را از دست می دهد و از حکومت مردمی در آن جامعه اثری نخواهد ماند.

بخش عمده و اساسی حقوق و آزادی های فردی به رابطه فرد و دولت و به تعبیر دیگر به انسان و قانون مربوط می شود. و در حقیقت محور اساسی بحث های مربوط به حقوق و آزادی های فردی و مصادیق آن، به رابطه مزبور تعلق دارد و در این راستا میزان رعایت حقوق و آزادی های فردی توسط مجریان و مامورین دولتی از مهمترین مباحث می باشد.

آزادی های فردی که عبارت است از اختیاری که هر فرد در تمام شئول زندگی خود دارد تا آن حد که سبب اخلال در آزادی دیگران و اخلال در اجتماع نشود، دارای مصادیقی است. از جمله مصادیق حقوق و آزادی های فردی حق داشتن حریم خصوصی می باشد.

حریم خصوصی یکی از ارزشمندترین مفاهیم نظام های حقوقی توسعه یافته است. حق بر حریم خصوصی در زمره مهمترین حقوقی است که ارتباط تنگاتنگی با کرامت انسانی دارد. کرامت انسانی که عبارت است از: شرافت، عزت و حیثیت افراد بشر به صرف انسان بودن که هیچ کس یا مقامی حق سلب و یا نادیده گرفتن آن را ندارد، ریشه در تعالیم دین مبین اسلام دارد. «لقد کرمننا بنی آدم» از مکتب اسلام است که خداوند به زبان قرآن کریم، ارزش بشر را به خود بشر گوشزد می کند.

شاید بتوان گفت ارج نهادن به حریم خصوصی و حق خلوت آدمیان ارج نهادن به کرامت وی است، چرا که رعایت حق حریم خصوصی خود جلوه ای از تکریم نمودن آدمیان است.

به همین لحاظ در آیات متعددی از قرآن کریم بر لزوم رعایت برخی از مصادیق حریم خصوصی اشخاص تاکید شده است. سنت پیامبر اکرم (ص) و امامان معصوم (ع) و سیره مسلمانان بر همین منوال بوده است. قدمت حمایت از حریم خصوصی در حقوق اسلامی بسیار بیش تر از سایر نظام های حقوقی است. حریم خصوصی منازل و امور خصوصی و افکار و عقاید شخصی بیش

از ۱۴۰۰ سال پیش مورد تاکید اسلام قرار گرفته است در حالی که نخستین جرقه های حمایت از حریم خصوصی در غرب به قرون ۱۷ و ۱۸ میلادی بر می گردد. رایج ترین اصطلاحات و تعابیری که در آیات و روایات اسلامی برای حمایت از حریم خصوصی به کار رفته است عبارتند از:

۱- ممنوعیت تجسس و تحسس (دنبال کردن خبر دیگران) و تفتیش.

۲- ممنوعیت سوء ظن.

۳- ممنوعیت استراق سمع.

۴- ممنوعیت استراق بصر.

۵- ممنوعیت ورود به منازل بدون استیذان، و...

همچنین در قرون اخیر با غالب شدن تفکر حقوق بشری، حریم خصوصی در زمره یکی از مهمترین مصادیق حقوق بشر شناخته شده است و در بسیاری از اسناد بین المللی راجع به حقوق بشر، نظیر اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی و سایر کنوانسیونهای منطقه ای به غیر قابل تعرض بودن آن تصریح شده است. در همین راستا در قوانین اساسی بسیاری از کشورهای جهان نیز حریم خصوصی به صورت کلی یا مصداقی، مورد شناسایی و حمایت قرار گرفته است.

بدین ترتیب در نفس این امر که حریم خصوصی باید مورد حمایت قرار گیرد، انسانهای امروز به وحدت رسیده اند. خصوصاً این که به دنبال تحولات و پیشرفت های تکنولوژی امروزی مصادیق حریم خصوصی و در عین حال قلمرو نقض حریم خصوصی توسعه یافته است. به عبارت دیگر مفهوم قلمرو این بُعد از حقوق انسانی به دنبال پیشرفت های علمی، صنعتی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ... تحت تاثیر قرار گرفته است. و این خود نشان می دهد که حریم خصوصی امری نسبی است و در هر جامعه ای و فرهنگی با توجه به مولفه هایی چون آداب و رسوم و فرهنگ و مذهب و سنن و عقاید و نظام سیاسی حاکم و سطح پیشرفت های علمی، قلمرو و میزان اهمیت آن می تواند متغیر و متفاوت باشد.

حق داشتن حریم خصوصی که خود از جمله حقوق و آزادی های فردی جهت ارج نهادن به کرامت انسانی می باشد، در مراحل و عرصه های مختلف زندگی اجتماعی ممکن است مورد نقض و تجاوز دیگران یا قوای حاکمه قرار گیرد. تهدیداتی که نسبت به حریم خصوصی مردم وجود دارد نه تنها از ناحیه خود انسانها نسبت به همدیگر، بلکه از ناحیه دولت ها و حتی واحدهای شبه دولتی نیز قابل تصور است.

یکی از عرصه هایی که حریم خصوصی انسانها در معرض تهدید قرار می گیرد عرصه تلاش برای دستیابی به عدالت می باشد. این عرصه یکی از حیطه های علوم فطری- بشری یعنی علم حقوق به شمار می رود. علم حقوق که خود تعیین و تضمین کننده حقوق و آزادی های فردی از جمله حق حریم خصوصی می باشد، در پاره ای موارد به لحاظ حقوق عمومی، حقوق و آزادی های فردی را نادیده می گیرد. این رسالت بر عهده حقوق کیفری که از شاخه های اصلی علم حقوق است می باشد. حقوق کیفری ضمن تضمین حقوق و آزادی های فردی و حمایت از آن در برابر تعرضات ناروای دیگران، خود گاهی اوقات نقض حقوق و آزادی های فردی مانند حق داشتن حریم خصوصی را روا می دارد. این امر به خصوص در قواعد شکلی حقوق کیفری یعنی دادرسی کیفری تحقق می یابد.

قواعد ماهوی حقوق کیفری حقوق و آزادی های فردی در جامعه را با تعیین ضمانت اجراهای کیفری در صورت نقض، تضمین می نماید. با نقض حقوق و آزادی های فردی که در قواعد حقوق کیفری با عنوان جرم شناخته می شود، چرخ های عدالت در قالب دادرسی کیفری به حرکت در می آید و در پی تعقیب و محاکمه ناقض و متجاوز به حقوق و آزادی های دیگران برآمده و در این راستا گام بر می دارد. اما مساله اصلی این است که با آغاز فرایند دادرسی کیفری حقوق و آزادی های اشخاص (متهم، بزه دیده، شهود) از جمله حق داشتن حریم خصوصی نیز در معرض تعدی و تهدید قرار می گیرد. این تعدی و تهدید غالباً از سوی مقامات دولتی دخیل در فرآیند دادرسی کیفری صورت می گیرد.

از جمله مراحل دادرسی کیفری که حریم خصوصی اشخاص در معرض تهدید و تعدی قرار می‌گیرد، مرحله تحقیقات مقدماتی می‌باشد. مرحله ای که حساس‌ترین مرحله دادرسی کیفری است و برای رسیدن به حقیقت، بنیان حریم خصوصی به شدت به لرزه در می‌آید. در پاره ای مواد قانونگذار خود مواردی که می‌توان جهت کشف حقیقت حریم خصوصی اشخاص را نادیده گرفت، بیان و احصاء می‌نماید و مقامات مجری امر تحقیقات مقدماتی را مکلف به رعایت این موارد می‌نماید. اما خطر اصلی برای حریم خصوصی اشخاص زمانی است که علاوه بر این که قانونگذار بدون توجه به استثناء بودن بی‌حرمتی به حریم خصوصی، ضوابط و شرایط موارد مجاز نقض این حریم را به صورت دقیق و واضح و با ذکر جزئیات، بیان نمی‌کند. که این خود می‌تواند موجبات سوء استفاده توسط مقامات مجری امر تحقیقات مقدماتی را فراهم نماید.

بنابراین به جرات میتوان گفت که بیشترین چالش‌های مربوط به نقض حریم خصوصی اشخاص توسط مقامات دولتی، در مرحله تحقیقات مقدماتی متصور است. چرا که در این مرحله تعقیب و کشف متهم و جرم و جمع آوری ادله و آثار جرم در تعارض با حریم خصوصی قرار دارد. در تحقیق حاضر قصد داریم تا وضعیت حریم خصوصی اشخاص (متهم، بزه دیده، شهود) در مرحله تحقیقات مقدماتی را مورد بررسی قرار می‌دهیم و برای این مقصود ابتدا با تعیین مفهوم حریم خصوصی و تعیین مصادیق آن به جایگاه این حق در مرحله تحقیقات مقدماتی می‌پردازیم سپس حمایت‌های موجود و متصوره از حریم خصوصی اشخاص در مرحله تحقیقات مقدماتی را بررسی می‌نمائیم. قبل از ورود به متن پایان نامه لازم است تا جهت تبیین موضوع، اهمیت و ضرورت تحقیق و سوالات و فرضیات و مفاهیم کلیدی تحقیق را بررسی نمائیم.

۱- اهمیت و ضرورت تحقیق

در خصوص موضوع مورد بحث یعنی حمایت از حریم خصوصی اشخاص در مرحله تحقیقات مقدماتی کمتر بحث و پژوهش و تحقیق صورت گرفته است و از آنجا که مباحث حقوق بشری در عصر حاضر یکی از موضوعات مهم حقوقی است و داشتن حریم خصوصی هم یکی از مهمترین

حقوق انسانی در تئوری حقوق بشر است، لذا ضروری است تا دیدگاه و رویه قانونگذار ایران در حمایت از این حق در مرحله تحقیقات مقدماتی به طور واضح و روشن مشخص گردد. لایحه حریم خصوصی که در ۲۱ اردیبهشت ۱۳۸۳ نوشته شده است و هنوز به مرحله تصویب نرسیده است تعدادی از مصادیق حریم خصوصی را مشخص کرده است، اما نیاز است این لایحه مورد بررسی قرار گیرد و نقاط ضعف و قوت آن مورد لحاظ قرار گیرد، بنابراین بررسی نگرش قانونگذار نسبت به حریم خصوصی به عنوان مهمترین حق فردی و میزان قانونمندی و رعایت این حق توسط مامورین اجرا و سایر اشخاص بر اهمیت موضوع می افزاید.

۲- اهداف تحقیق:

- ۱- اثبات فقهی حقوقی مصونیت زندگی و حریم خصوصی افراد از تجاوز و تعدی افراد و دولتها.
- ۲- بررسی حقوقی مصونیت حریم خصوصی افراد در مرحله تحقیقات مقدماتی از مراحل دادرسی کیفری.
- ۳- مشخص نمودن موارد مجاز و غیرمجاز از نقض حریم خصوصی
- ۴- راهنمایی و ارائه پیشنهاد به مقنن برای اصلاح قوانین حاضر و مرتبط با حریم خصوصی در فرآیند دادرسی کیفری.
- ۵- ارایه رهنمود به قضات و وکلا و محققان در تبیین حریم خصوصی در مرحله تحقیقات مقدماتی دادرسی کیفری.

۳- سوال یا سوالات تحقیق:

سوال اصلی:

آیا در نظام حقوقی ایران در مرحله تحقیقات مقدماتی و کشف جرم، حریم خصوصی اشخاص رعایت و مورد حمایت قرار می گیرد؟

سوال فرعی:

آیا مقنن در جهت متری نمودن قوانین دادرسی کیفری برای حمایت از حریم خصوصی اشخاص، سازوکارهای متناسب پیش بینی نموده است؟

۴- فرضیه یا فرضیه ها

فرضیه اصلی:

در قوانین دادرسی کیفری ایران که ملاک عمل برای مامورین کشف جرم و قضات تحقیق می باشد این حق به طور تمام و کمال به رسمیت شناخته نشده است و قوانین مزبور در این زمینه ناقص است و احتیاج به اصلاح دارد.

فرضیه فرعی:

مقنن ضمن مشخص نمودن حریم خصوصی اشخاص بر اعمال و ادله ای که از طریق نقض غیر قانونی حریم خصوصی اشخاص بدست می آید، اثر حقوقی بار می نماید. (عدم رعایت قاعده بطلان)

۵- تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح

۱- حریم خصوصی ۲- کرامت انسانی ۳- تحقیقات مقدماتی ۴- کشف جرم ۵- حقوق شهروندی ۶- ضابطین دادگستری ۷- قضات تحقیق

۱- حریم خصوصی: حریم خصوصی محدوده ای از زندگی شخص است که به وسیله قانون و عرف تعیین می شود و ارتباطی به عموم ندارد به نحوی که دخالت دیگری در آن ممکن است باعث جریحه دار شدن احساسات شخص یا تحقیر وی گردد.

۲- کرامت انسانی: شرافت، عزت و حیثیت افراد بشر به صرف انسان بودن، که هیچ کس یا مقامی حق سلب و یا نادیده گرفتن آن را ندارد.

۳- تحقیقات مقدماتی: مجموعه اقداماتی که به وسیله مقامات خاص قضایی و یا ضابطان دادگستری به نمایندگی از آنان و نیز در موارد مصرح قانونی برای کشف جرم، جمع آوری دلایل و جلوگیری از فرار یا مخفی شدن متهم و اظهار نظر در خصوص قابل پیگرد بودن یا نبودن او به عمل می آید.

۴- کشف جرم: یکی از مراحل تحقیقات مقدماتی است که عبارت است از تحقیق و تفحص برای اطمینان از ارتکاب یا عدم ارتکاب جرم، که به دنبال جهات قانونی شروع به تعقیب صورت می گیرد.

۵- حقوق شهروندی: حقوق شهروندی که جزء حقوق ذاتی و فطری انسان هاست، در حقیقت همان حقوق طبیعی است که کاملاً تکامل یافته در متن یک زندگی اجتماعی مدرن در قرون جدید و معاصر است، از قبیل حق آزادی، امنیت، حقوق سیاسی و مدنی.

۶- ضابطین دادگستری: مامورینی هستند که تحت نظارت و تعلیمات دادستان یا سایر مراجع قضایی در کشف جرم و تحقیقات مقدماتی، حفظ آثار و دلایل جرم، جلوگیری از فرار و اختفای متهم و اجرای تصمیمات قضایی به موجب قانون اقدام می نمایند.

۷- قضات تحقیق: قضات تحقیق که در سیستم قضایی فعلی ایران شامل بازپرس یا دادیار تحقیق می گردد، مسئول انجام تحقیقات مقدماتی جرائم می باشد و وظیفه جمع آوری دلایل و قرائن له و علیه متهم و اظهار نظر درباره قابل تعقیب بودن یا نبودن مرتکب (متهم) را دارد.

۶- سابقه تحقیق:

اگرچه مبحث حریم خصوصی موضوع جدیدی نیست و در قوانین اساسی و عادی ایران هم به برخی از مصادیق آن اشاره شده است، اما از لحاظ پژوهش و تحقیق با موارد و منابع اندکی روبه رو هستیم. همچنین علی رغم ریشه مذهبی موضوع در دین اسلام و این که موضوع مورد بحث دارای مبانی اخلاقی و حقوقی هم می باشد اما منابع علمی اندکی در این حوزه وجود دارد. حریم خصوصی حتی در مقایسه با سایر مصادیق حقوق بشر هم کمتر مورد بحث و بررسی قرار گرفته

است. اگرچه مباحثی در قالب مقالات و کتب اخیراً در حوزه حریم خصوصی مطرح شده است اما موارد مزبور یک مصداق کوچک از حریم خصوصی (حریم خصوصی داده ها) را مورد بررسی قرار داده اند. لذا بحث حمایت از حریم خصوصی چه به طور عام و چه به طور خاص مانند آنچه موضوع این پژوهش است به صورت مفصل و کامل در ایران و در دانشگاه های معتبر مورد تحقیق و پژوهش قرار نگرفته است. لذا موضوع مورد بحث جای پژوهش در قالب پایان نامه کارشناسی ارشد را دارد.

۷- روش تحقیق:

روش تحقیق در این پایان نامه، توصیفی - تحلیلی بوده است به عبارت دیگر ابتدا موضوع حریم خصوصی تبیین و توصیف شده است آنگاه با توجه به اطلاعات بدست آمده و اهمیت موضوع به تحلیل و بررسی جایگاه آن در مرحله تحقیقات مقدماتی پرداخته ایم، سپس حمایت های متصور را مورد تحلیل قرار داده ایم. روش گرد آوری اطلاعات هم به شیوه کتابخانه ای بوده است.

۸- سازماندهی تحقیق:

پایان نامه در دو بخش تنظیم شده است. بخش نخست: مشتمل بر دو فصل است. در فصل اول ابتدا به مفهوم و قلمرو حریم خصوصی و مبانی آن می پردازیم سپس پیشینه تاریخی حریم خصوصی را در نظام های دادرسی کیفری مورد بحث قرار میدهم. و در ادامه منابع حمایت فقهی - حقوقی از حریم خصوصی مورد اشاره قرار می گیرد. در این قسمت به منابعی چون حقوق اسلام، اسناد بین المللی جهانی و منطقه ای، قانون اساسی و قوانین عادی در حقوق ایران اشاره می گردد. در ادامه بخش نخست و در فصل دوم مختصری در خصوص جایگاه تحقیقات مقدماتی در مراحل دادرسی کیفری سخن به میان می آید و ضمن تعریف به ویژگی های تحقیقات مقدماتی و ارتباط این ویژگی ها با حرمت حریم خصوصی اشاره می شود و در ادامه به مجریان امر تحقیقات مقدماتی و نقش آنان در این رابطه می پردازیم.

در بخش دوم ابتدا به جایگاه حریم خصوصی اشخاص در مرحله تحقیقات مقدماتی اشاره می گردد و مصادیقی از حریم خصوصی متهم، بزه دیده و شهود را که ممکن است در معرض نقض و

تجاوز به صورت غیر قانونی آن هم توسط مامورین دولتی قرار گیرد مورد اشاره قرار می دهیم. از اهم این مصادیق، حریمی خصوصی جسمانی، ارتباطات، اطلاعات، اموال و مسکن می باشد.

فصل دوم این بخش ناظر به حمایت های قانونی - قضایی از نقض غیر قانونی حریم خصوصی اشخاص در مرحله تحقیقات مقدماتی می باشد.

در این فصل به حمایت های کیفری، حقوقی و انتظامی می پردازیم و در نهایت حمایت قضایی تحت عنوان بطلان دلیل مورد بحث و بررسی قرار می گیرد و وضعیت این حمایت را در حقوق ایران به بحث می گذاریم.